

Pierre Bourdieu

**BİLİMİN BİLİMİ ve
DÜŞÜNÜMSELLİK**

Collège de France Dersleri 2000-2001

Türkçe Söyleyen

Levent Ünsaldı

HERETİK

BİLİMİN BİLİMİ ve DÜŞÜNÜMSELLİK

Collège de France Dersleri 2000-2001

Science de la science et réflexivité Cours au Collège de France 2000-2001

Pierre Bourdieu

©Éditions Raisons d'Agir, 2001

Bu kitabın telif hakkı Dođan Çelik'in katkısıyla alınmıştır

Heretik Yayınları: 112 Pierre Bourdieu Dizisi: 9

ISBN: 978-605-9436-78-6

©2023 Heretik Basın Yayın

Tüm hakları saklıdır. Yayıncı izni olmadan kısmen de olsa fotokopi, film, vb. elektronik ve mekanik yöntemlerle çoğaltılamaz.

1. Baskı: Ocak 2024, Ankara

Türkçe Söyleyen: Levent Ünsaldı

Sayfa Düzeni ve Kapak: Ali İmren

Heretik Basın Yayın ve Organizasyon Tic. Ltd. Şti.

Aziziye Mahallesi, Kulođlu Sok. 15/2, Çankaya, Ankara

Tel: +90 (312) 418 52 00 • Faks: +90 (312) 418 50 00

Sertifika No: 41952

İnternet Sitesi: heretik.com.tr

Twitter: twitter.com/heretikyayin

Instagram: instagram.com/heretikyayin

E-mail: info@heretik.com.tr

Bizim Büro Basım Evi Yayın ve Dađ. Hiz. San. ve Tic. Ltd. Şti.

Zübeyde Hanım Mah. Sedef Cad. 6/A Altındağ/Ankara

Sertifika No: 42488

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	7
Giriş	11

Birinci Bölüm

Tartışmanın Mevcut Durumu.....	17
1. Büyülü Bir Bakış.....	26
2. Normal Bilim ve Bilimsel Devrimler	35
3. “Güçlü” Program	41
4. Herkesçe Bilinen İyi Saklanmış Bir Sır.....	46

İkinci Bölüm

Kendine Has Bir Dünya.....	65
1. Bilim İnsanının “Zanaatı”	74
2. Özerklik ve Giriş Hakkı.....	86
3. Bilimsel Sermaye: Biçimleri ve Dağılımı.....	103
4. Kurallı Bir Mücadele.....	115
5. Tarih ve Hakikat	131

Üçüncü Bölüm

Neden Sosyal Bilimler Kendisini

Nesne Olarak Almalıdır 153

1. Nesneleştirmenin Öznesini Nesneleştirmek..... 159

2. Bir Otoanaliz İçin Taslak..... 168

Sonuç..... 203

Kaynakça..... 205

ÖNSÖZ

Collège de France'daki son dersimin konusu olarak neden bilimi seçtim? Ve tüm noksanlarına ve sınırlılıklarına rağmen neden bu dersi yayımlamaya karar verdim? Soru retorik bir soru değil ve her hâlükârda bana retorik bir cevabı kaldırmayacak derece ciddi görünmekte. Gerçekten de bilim evreninin bugün korkunç bir gerileme tehdidi altında olduğu kanaatindeyim. Bilimin, bir yandan dini, siyasi veya hatta iktisadi iktidarlar karşısında, diğer yandan da, kısmi de olsa, bağımsızlığının asgari koşullarını sağlayan devlet bürokrasisi karşısında azar azar kazandığı tüm özerklik bugün çok zayıflamıştır. Bu özerklik güçlendikçe zamanında tesis edilmiş olan toplumsal mekanizmalar (örneğin [bilim alanındaki] denkler arasındaki rekabet mantığı) bugün, dışarıdan dayatılan amaçların hizmetine koşulma riskiyle karşı karşıya kalmıştır. Ekonomik çıkarlar ve medyatik ayartmalar, bilime ve özellikle de sosyal bilime güvenin altını oyacak şekilde, bilim alanı dışından gelen eleştirilerle ve son görünümü bazı “post-modern” çılgınlıklar olan karalamalarla bir araya gelme riskini taşımaktadır. Kısacası bilim tehlike altındadır ve tam da bu sebeple tehlikeli olmaya başlamıştır.

Her şey, ekonominin baskısının, tıp, biyoteknoloji (özellikle de tarım alanında) ve daha genel olarak da genetik gibi -askeri araştırmalardan bahsetmeksizin bile-, araştırma çıktılarının fevkalade kârlı olduğu alanlarda ağırlığını her geçen gün daha fazla hissettirdiğini düşündürmektedir.

tedir. Böylelikle, çok sayıda araştırmacı ya da araştırma ekibi, ticari açıdan yüksek düzeyde kârlı ürünlerin tekeli ni patentler üzerinde ellerinde bulundurma hedefi güden büyük sanayi şirketlerinin kontrolü altına girmiş ve üniversite laboratuvarlarında yürütülen temel bilim araştırmaları ve uygulamalı araştırmalar arasındaki hâlihazırda uzun dönemden beri belirsiz olan sınır azar azar silinmeye yüz tutmuştur. Araştırmalarının kendi mantığından başka bir gündem, program tanımayan, ancak çalışmaları için gerekli fonları sağlamak için “ticari” taleplere de asgari düzeyde taviz vermeyi becerebilen menfaatsiz araştırmacılar¹, alan içi tanınımlıklarına rağmen, kârın önceliği ilkesine riayet eden talepleri karşılamaya çalışan neredeyse sanayi tipte çalışma ekipleri lehine, en azından bazı alanlarda, yavaş yavaş dışlanma ve yalnızlaştırılma riskiyle karşı karşıyadır. Büyük sanayi ve araştırma arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması ve birbirinin içine girmesi bugün öyle bir hâl almıştır

1 Türkçe Söyleyen Notu [T.S.N.]: “Désintéressé”: Menfaatsiz. Bourdieu’nün terminolojisinde çıkar ve sembolik sermaye kavramlarından ayrı düşünülemez terim. Burada menfaatsizlikten kastedilen, bilim insanının ya da araştırmacının tüm menfaatlardan arınmış olması değil, sadece ekonomik-maddi çıkarların mutlak hükmü altında eylemde bulunmamasıdır. Bourdieu’ye göre bilim evreni, başka bir tür çıkarı, farklı sembolik sermaye türleri ile ilişkili çıkarları önceler. Bilim insanı, menfaatsizlikten (yani maddi çıkarları öncelememektен ve bunların yerine bilim alanının *nomos*’unu, kaidelerini, mantığını ve itibar veya tanınımlık gibi sembolik sermaye unsurlarını koymaktan) menfaat sağlar. Diğer bir ifadeyle, bilim evrenindeki mücadeleler ekonomik sermayenin değil, bilim alanının kendi *nomos*’unun -kaidelerinin- ve bununla bağlantılı sembolik sermayenin (itibar, tanınma, onanma, vb.) hükmü altındadır. Bu ilginç ve fevkalade zihin açıcı tematiğe Bourdieu ilerleyen sayfalarda çokça değinecektir.

ki araştırmacılar ve ticari çıkarlar arasındaki çatışmalara dair yeni şeyler öğrenmediğimiz bir gün bile geçmemektedir (örneğin, AIDS hastalığının temelindeki HIV virüsüne karşı bağışıklığı güçlendirmeye yönelik bir aşı geliştirmeye çalışan Kaliforniyalı bir şirketin, geçen yılın sonlarında doğru, bu aşının etkisiz olduğunu gösteren bir bilimsel makalenin yayımlanmasını engellemeye çalışması gibi). Böylelikle, örneğin fizik alanında başka zamanlarda görülebildiği üzere, bilim anlayışı en pürüzsüz, katıksız araştırmacıları, çalışmalarının iktisadi, siyasal ve toplumsal kullanımlarını göz ardı etmeye götüren [alan içi] rekabet mantığının, araştırma alanının tamamını adım adım dışa bağımlılık [heteronomi] yönünde sürükleyecek şekilde, kâh zorunlu kâh gönüllü bir tabiiyetle şirketlerin çıkar mantığına eklemesinden endişe duyabiliriz.

Sosyal bilimlere gelecek olursak, doğrudan faydalı yani derhal pazarlanabilir ürünler sunabilecek bir durumda olmalarını sebebiyle, yukarıda bahsi geçen türden taleplere daha az maruz kaldıkları düşünülebilir. Aslına bakılırsa, sosyal bilimciler ve özellikle de sosyologlar büyük bir ilgiye mazhardırlar, kâh maddi ve sembolik açıdan getirisi çok yüksek şekilde, özellikle egemen görüşe hizmet etmeyi kabullenmiş olanlar için (bu, bilimsel yetersizliğin sonucu bir ihmâl veya savsaklama neticesinde olsa dahi), kâh kötücül hatta bazen yıkıcı şekilde, sadece mesleklerini yaparak toplumsal dünyanın hakikati üzerindeki örtüyü biraz da olsa çekenler için.

Tam da bundan ötürü, bilimi tarihsel ve sosyolojik bir analize tabi tutmak bana hiç olmadığı kadar gerekli gözük-

tü; ancak bilimsel bilgiyi tarihsel koşullarına, yani verili tarihsel bağlamlarına gönderme yaparak, indirgeyerek onu göreceleştirmeyi hiçbir şekilde hedeflemeyen, tam tersine, bilim icracılarının, bilimsel pratiği yönlendiren toplumsal mekanizmaları daha iyi anlamalarına ve böylelikle, eski Kartezyen amaç doğrultusunda, sadece “doğanın” değil, aynı zamanda -ve bu kuşkusuz hiç de daha kolay değil- doğanın bilgisinin üretildiği toplumsal dünyanın da “efendisi ve sahibi” olmalarına imkân vermeyi amaçlayan bir analiz.

Bu dersin yazılı halinin, sözlü sunumuna olabildiğince yakın kalmasını istedim. Bu nedenle, ders vermenin kendisinden kaynaklı kısıtlarla ilişkili tekrar ya da özetleri (tıpkı başlıklara bölme gibi) ve sözlü sunumda kuşkusuz bir mantığı olan ancak yeniden okumada bana pek gerekli gelmeyen ya da yersiz gözükken bazı kısımları transkripsiyondan çıkartırken dahi, yarı-doğaçlamanın en belirgin yönlerinden birini, yani konuşmanın ana konusundan az çok uzaklaşan ara sözleri, onları köşeli parantez içinde daha ufak harflerle belirterek yazılı metinde de vermeye çalıştım. Sözlü sunumda ya da yazılı metinde müracaat ettiğim kitap ve makalelerin referanslarını ise kitabın sonunda yer alan kaynakçaya gönderme yapacak şekilde metin içinde verdim.